

Розвиток творчості музично обдарованих студентів педагогічних вишів

Н. В. Васильєва

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

*Corresponding author. E-mail: natusik1030@mail.ru

Paper received 26.01.2016; Accepted for publication 10.02.2016.

Анотація. У статті за допомогою теоретичних методів педагогічного дослідження розкрито сутність понять «творчість» та «музична творчість», з'ясовано природу виникнення творчості, розглянуто етапи творчого процесу, особливості творчої особистості, а також умови, які позитивно впливають на творчість. Результати дослідження автора спрямовані на допомогу викладачам педагогічних університетів у організації творчої діяльності із музично обдарованими студентами. Автор приходить до висновку, що основне завдання викладачів – створити сприятливі умови для ефективної організації творчого процесу.

Ключові слова: творчість, музична творчість, музично обдаровані студенти, особливості творчої особистості, умови творчості.

Вступ. Сучасне життя, сповнене постійних змін, потребує підготовки не просто спеціалістів своєї справи, а творчих особистостей, які у нестандартних ситуаціях здатні швидко знаходити правильні рішення. Природно, що основне формування особистості людини відбувається у шкільні роки. Тому важливо, щоб педагоги загальноосвітніх закладів були творчими всебічно розвиненими особистостями, які володіють теоретичними знаннями та практичними навичками організації творчого процесу у школі. Таким чином, сучасним студентам педагогічних вишів за період навчання необхідно не лише оволодіти системою знань, умінь та навичок, але й розвинути свої творчі обдаровання.

Короткий огляд публікацій за темою. Питання якісної підготовки майбутніх учителів, особливості формування їх творчого потенціалу, розвитку особистісних якостей, творчої обдарованості та стилю мислення широко висвітлені у наукових доробках багатьох вчених. Так, проблемою творчої обдарованості займалися: Д. Б. Богоявленська, В. О. Моляко, В. М. Дружинін, Дж. Гілфорд, Я. О. Пономарьов, В. В. Рибалка, Б. М. Теплов, Е. Торренс та ін. Вагомий внесок у вивчення проблеми формування творчої особистості учителя здійснено такими дослідниками, як С. А. Барановська, Д. Кабалевський, С. Сисоева, В. Сухомлинський, О. Смоліна та ін. Дослідженням особливостей прояву творчої особистості присвячені роботи І. Зязюна, І. Бежа, Д. А. Леонтьєва, О. Р. Медведева, О. Отич, В. Петрушина та ін. Питання підготовки майбутніх учителів музики, а також особливостей їх творчого потенціалу розглядалися такими науковцями, як Н. О. Шипунова, О. М. Щербініна, Л. Г. Ніколаєнко, Т. М. Тімашева, Г. Падалка, О. Рудницька та ін. Весь опрацьований нами матеріал щодо розвитку творчості обдарованих студентів вищих педагогічних навчальних закладів можна умовно поділити на такі групи: 1) розвиток педагогічної творчості обдарованих студентів усіх педагогічних спеціальностей; 2) розвиток наукової творчості обдарованих студентів усіх педагогічних спеціальностей; 3) розвиток творчості студентів усіх педагогічних спеціальностей різними творчими засобами (образотворче мистецтво, хореографія, театр тощо); 4) розвиток творчості обдарованих студентів музичного напрямку підготовки засобами музичного мистецтва; 5) розвиток творчості обдарованих студентів усіх педагогічних спеціальностей засобами

музичного мистецтва. Проте предметом нашого обговорення буде лише інформація, яка стосується особливостей розвитку творчості музично обдарованих студентів музичного напрямку підготовки, а також інших педагогічних спеціальностей.

Мета нашої статті – визначити сутність понять «творчість» та «музична творчість», з'ясувати природу виникнення творчості, етапи творчого процесу та особливості творчої особистості, а також встановити умови, які позитивно впливають на творчість.

Матеріали і методи. Матеріалами нашого дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, які вивчали питання творчості та музично обдарованої особистості.

Методи дослідження: теоретичні методи педагогічного дослідження (аналіз, систематизація, узагальнення, порівняння інформації педагогічного, психологічного та музичного змісту).

Результати та їх обговорення. Проблемою обговорення багатьох наукових та навіть науково-популярних статей тривалий час залишаються різні аспекти творчості. Така тенденція є свідченням актуальності цієї проблеми і на сьогоднішній день. Проте кожен дослідник поняття «творчість» трактує по-своєму. Так, А. А. Давиденко під творчістю розуміє таку діяльність, яка гармонізує певну систему та виявляється у створенні оригінального продукту [3, с. 84]. Сучасні дослідники М. М. Савчин та О. І. Гірний аналізуючи низку джерел, приходять до висновку, що творчість – це багатогранний, непередбачуваний навіть для самої людини вид діяльності, засіб, де переважають активність особистості, новизна, концентрація волі, прояв оригінальності тощо [11, с. 45]. Науковці Т. А. Алексеєнко та Т. А. Равлюк творчістю називають складний процес глибокого внутрішньо особистісного хвилювання, яке пов'язане із прагненням вирішити проблему та усвідомленням відсутності відповідного власного досвіду [1, с. 115]. Узагальнюючи підходи різних дослідників щодо змісту поняття «творчість», ми схилиємось до думки, що під творчістю необхідно розуміти діяльність людини, що спрямована на створення нових, суспільно значущих цінностей, а також нове бачення ранише створеного. Відповідно до нашого тлумачення поняття «творчість», нами було сформульовано також визначення поняття «музична творчість». Отже, музична творчість – це діяльність

людини у галузі музичного мистецтва спрямована на створення нових музичних творів, а також на нову інтерпретацію раніше створених музичних образів. Зауважимо, що в подальшому під час аналізу інформації ми будемо дотримуватися вищезазначеного формулювання понять «творчість» та «музична творчість».

Питання природи виникнення творчості також не має єдиного пояснення. Так, замислюючись над природою творчості, філософ А. Горальський приходить до висновку, що творчість з'являється тоді, коли є структурована та гармонійна взаємодія і співдія потреби й можливості, коли витвір цієї взаємодії знаходить своє визнання у світі [2, с. 45]. Іншу точку зору щодо природи творчості має В. М. Вильчек. Дослідник вважає, що в основі природи творчості лежить природа людини як виду, яка в результаті мутації втратила інстинктивну видову програму діяльності. В результаті цього виникли дефекти, порушення основних взаємозв'язків: дефект діяльності (зв'язок «людина – природне середовище») та дефект відносин (зв'язок людина – людина). Тому виникло первинне відчуження людини від природи та світу в цілому [4, с. 141]. Існують також публікації, в яких джерела творчості визначаються відхиленнями у психічному здоров'ї людей. Італійський судовий психіатр Ц. Ломброзо ніколи не стверджував, що існує пряма залежність геніальності та душевної хвороби. Проте лікар зауважив: «Сідина та облісіння, худоба тіла, а також погана м'язова та статева діяльність, яка характерна для всіх психічно хворих людей, дуже часто зустрічається у великих мислителів» [4, с. 163]. Польський літературознавець Ян Парандовський вважає, що в основі творчості покладені звільнення від страждань та тяжких думок, компенсація ударів долі, матеріальної незабезпеченості, прагнення до незалежності (тобто творчість – це спосіб подолання первинної дезадаптації) [4, с. 141]. Враховуючи вище зазначену інформацію щодо природи виникнення творчості та особливості педагогічної професії (наявність нестандартних ситуацій, необхідність постійної концентрації уваги, знаходження індивідуального підходу до вихованців, терпіння та втримання власних емоцій тощо), можемо стверджувати про наявність у студентів педагогічних вишів (як майбутніх педагогів) потреби у творчості. Таким чином, завдання викладачів – створити умови студентам для здійснення творчої діяльності, що допоможе їх емоційно розвантажити, адаптувати до особливостей педагогічної діяльності, а також стане профілактикою психічних захворювань. Особливо актуальним питання організації творчих занять постає перед музично обдарованими студентами педагогічних вишів, оскільки за своєю природою вони є дуже чутливими.

З метою ефективної організації творчого процесу музично обдарованих студентів необхідно чітко знати його етапи (стадії). Ця необхідність пояснюється штучністю створення процесу творчості під час навчання та виховання молоді. Зауважимо, що творчість, яка протікає природним шляхом, кожного разу може проходити різні етапи (це залежить від

багатьох факторів). Тому на сьогоднішній день існує кілька варіантів стадій творчості за різними авторами. Розглянемо деякі з них. Російський інженер і психолог П. К. Енгельмейер виділив три етапи процесу творчості: 1) інтуювати (тобто виникнення задуму); 2) думати (розробка та планування втілення задуму); 3) робити (виконання запланованого, створення продукту творчості) [8]. Психолог П. Якобсон більш детально розкрив зміст творчого процесу: 1) виникнення задуму; 2) розробка задуму; 3) активізація досвіду життєвих вражень; 4) пошуки шляхів втілення задуманого; 5) реалізація задуму; 6) доробка твору. Така деталізація «моделі» творчого процесу, на думку П. Якобсона, певною мірою відтворює його багатоплановість та цілісність, а також дає змогу ознайомитись із індивідуальними особливостями митця [8]. Науковець В. П. Зінченко розглядає наступні стадії творчості: 1) виникнення теми (з'являється почуття необхідності почати роботу, мобілізація творчих сил); 2) усвідомлення проблеми (створення образу проблеми, яку необхідно вирішити); 3) робота над вирішенням проблеми (людина часто відчуває своє безсилля перед проблемою; складається таке враження, що проблема її захопила); 4) виникнення ідеї, рішення (інсайт) (у людини виникає образ, у якому втілені всі її прагнення); 5) виконання творчого задуму (власне творчий акт) [6, с. 11]. Таким чином, організовуючи процес творчості із музично обдарованими студентами, викладач може користуватися найбільш вдалою (на його погляд) класифікацією етапів мистецької праці. Крім того, необхідно пам'ятати та враховувати наявність індивідуальних особливостей у роботі кожної творчої особистості, а також особливості організації різних видів музичної діяльності.

Як уже згадувалось, кожна творча особистість має свої індивідуальні особливості. Проте на основі власних спостережень та багаторічної творчої роботи із обдарованою молоддю деякі дослідники склали перелік особистісних рис, які характерні для творчих студентів. Так, наприклад, Х. Швет та деякі інші дослідники виділили наступні особистісні якості творчих людей: 1) незалежність (особистісні стандарти важливіші за стандарти групи); 2) відкритість розуму (готовність повірити своїм та чужим фантазіям, чутливість до нового та незвичайного); 3) висока толерантність до невизначених та нерозв'язаних ситуацій, конструктивна активність у цих ситуаціях; 4) розвинуті естетичні почуття, прагнення до прекрасного [10]. Часто крім зазначених якостей у творчих людей відзначають впевненість у власних здібностях, силу характеру, а також змішані риси жіночності та мужності у поведінці [4, с. 169]. Н. Дяченко прийшла до висновку, що творчим фахівцям притаманні такі риси: спостережливість, захопленість, здатність зануритися у себе, здатність просто думати про складні речі, висока інтенсивність генерування ідей, здатність критично оцінювати результати досліджень, широкий науковий кругозір, здатність чітко та логічно формулювати власні думки тощо [5, с. 46-47]. На основі вище зазначеної інформації можна зробити висновок, що чіткого загально визнаного переліку якостей творчих людей

на сьогоднішній день не існує. Цей факт можна пояснити складністю самого творчого процесу, наявністю індивідуальних особливостей у поведінці кожної творчої особистості, а також значний вплив характеру творчої діяльності. Так, дослідники С. О. Сисоєва та А. Н. Лук визначили особистісні якості творчого вчителя: 1) високий рівень педагогічної креативності; високий рівень володіння навчальним предметом, який викладається; наявність психолого-педагогічних знань, умінь та навичок; розвиток творчих можливостей учнів [7, с. 40]; 2) високий рівень компетентності; прагнення до творчого пошуку; розвинуте педагогічне мислення; володіння педагогічною технікою; наявність інтуїції та педагогічного досвіду [9]. Беручи до уваги особливості професійної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів та наявність у них музичного обдаровання, можна стверджувати, що для їх творчої особистості наприкінці навчання мають бути характерними якості творчого вчителя та спеціальні музичні навички (управління уявою, здатність до імпровізації, гра в ансамблі, читання з аркуша, оволодіння прийомами композиції тощо) [12, с. 513]. Таким чином, викладач, який знає особливості творчої особистості музично обдарованих студентів педагогічних вишів, має змогу якісно організувати творчий процес, а також сприяти формуванню необхідних якостей майбутніх педагогів.

Як зазначалось раніше, завдання викладачів – створити умови студентам для здійснення їх творчої діяльності. Проаналізувавши наукову літературу відповідного змісту та враховуючи власний досвід, ми склали список основних факторів, наявність яких, на нашу думку, позитивно впливає на організацію творчого процесу: заохочення та стимулювання студентів до творчої діяльності, створення відповідної

матеріально-технічної бази, організація на занятті різних видів діяльності, наявність навичок виконання творчої роботи та потреби займатися творчою діяльністю. Ми вважаємо, що в разі наявності вище перерахованих факторів, викладачі педагогічних закладів можуть створити сприятливі умови музично обдарованим студентам для здійснення творчої діяльності.

Висновки. Таким чином, процес творчості – складний та багатогранний. У своїх подальших дослідженнях ми будемо використовувати два основних поняття: «творчість» та «музична творчість». Під творчістю ми розуміємо діяльність людини, що спрямована на створення нових, суспільно значущих цінностей, а також нове бачення раніше створеного. Зауважимо, що музична творчість є специфічним видом творчості та має відповідні особливості. За нашим формулюванням музична творчість – це діяльність людини у галузі музичного мистецтва спрямована на створення нових музичних творів, а також на нову інтерпретацію раніше створених музичних образів. Для ефективної організації творчого процесу серед музично обдарованих студентів педагогічних вишів викладачам необхідно знати: природу виникнення творчості, етапи творчого процесу, особливості творчої особистості, а також умови, які позитивно впливають на творчість. Враховуючи особливості педагогічної професії, а також відомі нам теорії природи творчості, можемо стверджувати, що у майбутніх музично обдарованих педагогів існує потреба займатися творчою діяльністю. Тому основне завдання викладачів – створити сприятливі умови для ефективної організації творчого процесу, що не можливо без врахування послідовності етапів творчості та особливостей особистості музично обдарованих студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексєнко Т. А. Проблема розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів у навчальному процесі / Т. А. Алексєнко, Т. А. Равлюк // Наука і освіта. – 2007. – № 1-2. – С.113 – 116.
2. Горальський А. Теорія творчості [Текст] / А. Горальський; [пер. з пол. О. Гірного]. – Львів: Каменяр; Warszawa: Universitas Rediviva, 2002. – 144 с.
3. Давиденко А. А. Творчість як процес гармонізації системи / А. А. Давиденко // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. – 2011. – № 4 (73). – С.78 – 85.
4. Дружинин В. Н. Психодіагностика обших способностей / В. Н. Дружинин. – М.: Издательский центр «Академия», 1996. – 224 с.
5. Дяченко Н. Креативність викладача – запорука модернізації вищої освіти / Н. Дяченко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2006. – 242 с. – (Серія «Педагогічні науки»; вип. 3 (50)).
6. Зинченко В. П. Школа должна учиться мыслить / В. П. Зинченко // Прикладная психология. – 2001. – № 1. – С. 11.
7. Кульчицька О. І. Педагогічні технології: наука – практиці: навч.-метод. щорічник / Кульчицька О. І., Сисоєва С. О., Цехмістер Я. В.; за ред. С. О. Сисоєвої. – К.: ВПЮЛ, 2002. – 281 с. (вип. 1).
8. Левчук Л. Т. Естетика: підручник [Електронний ресурс] / Л. Т. Левчук, Д. Ю. Кучерюк, В. І. Панченко; за заг. ред. Л. Т. Левчук. – К.: Вища шк., 1997. – 399с. – Режим доступу: <http://studentbooks.com.ua/content/view/1430/76>.
9. Лук А. Н. Мышление и творчество / Лук А. Н. – М.: Изд-во Полит. литературы, 1976. – 144 с.
10. Олах А. Творческий потенциал и личностные перемены / А. Олах // Общественные науки за рубежом. Р.Ж. – 1968. – № 4. – С.69 – 73. – (Серия «Науковедение»).
11. Савчин М. М. Творчість як педагогічна проблема: тренінг творчості / М. М. Савчин, О. І. Гірний // Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. – 2013. – № 3 (80). – С.43 – 51.
12. Шипунова Н. О. Активізація творчого потенціалу майбутніх вчителів у структурі підготовки педагога-музиканта / Н. О. Шипунова // Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». – Кам'янець-Подільський, 2009. – 540 с.– (вип. 3).

REFERENCES

1. Alekseenko, T. A. The problem of development of creative potential of future teachers in educational process / T. A. Alekseenko, T. A. Ravlyuk // Nauka i osvita. – 2007. – № 1-2. – P. 113 – 116.
2. Goralskiy, A. Theory of creativity [Tekst] / A. Goralskiy; [per. z pol. O. Girnogo]. – Lviv: Kamenyar; Warszawa: Universitas Rediviva, 2002. – 144 p.

3. Davidenko, A. A. Creativity as the process of harmonization of the system / A. A. Davidenko // *Pedagogika i psihologiya. Visnik NAPN Ukrainy*. – 2011. – № 4 (73). – P. 78 – 85.
4. Druzhinin, V. N. Psychodiagnosics of General abilities / V. N. Druzhinin. – M.: Izdatelskiy tsentr «Akademiya», 1996. – 224 p.
5. Dyachenko, N. The creativity of teacher – the key to the modernisation of higher education / N. Dyachenko // *Zbirnik naukovih prats Poltavskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni V. G. Korolenka*. – Poltava, 2006. – 242 p. – (Seriya «Pedagogichni nauki»; vip. 3 (50)).
6. Zinchenko, V.P. The school should learn to think / V. P. Zinchenko // *Prikladnaya psihologiya*. – 2001. – № 1. – P. 11.
7. Kulchitska, O. I. Educational technology: science to practice: educational-methodical Yearbook / Kulchitska O. I., Sisoeva S. O., Tsehmister Ya. V.; za red. S. O. Sisoevoyi. – K.: VIPOL, 2002. – 281 p. (vip. 1).
8. Levchuk, L. T. Aesthetics: the tutorial [Elektronniy resurs] / L. T. Levchuk, D. Yu. Kucheryuk, V. I. Panchenko; za zag. red. L. T. Levchuk. – K.: Vishcha shk., 1997. – 399 p. – Rezhim dostupu: <http://studentbooks.com.ua/content/view/1430/76>
9. Luk, A. N. Thinking and creativity / Luk A. N. – M.: Izd-vo Polit. literatury, 1976. – 144 p.
10. Olah, A. Creativity and personality changes / A. Olah // *Obshchestvennye nauki za rubezhom. R.Zh.* – 1968. – № 4. – P. 69 – 73. – (Seriya «Naukovedenie»).
11. Savchin, M. M. Creativity as pedagogical problem: training creativity / M. M. Savchin, O. I. Girmiy // *Pedagogika i psihologiya. Visnik NAPN Ukrainy*. – 2013. – № 3 (80). – P. 43 – 51.
12. Shipunova, N. O. Activation of creative potential of future teachers in the education structure of the teacher-musician / N. O. Shipunova // *Zbirnik naukovih prats «Pedagogichna osvita: teoriya i praktika»*. – Kam'yanets-Podilskiy, 2009. – 540 p.– (vip. 3).

Development of creativity of musically gifted students studying at teachers training universities

N.V. Vasilyeva

Abstract. The article, by means of theoretical teaching research methods, reveals the essence of the “creativity” and “musical creativity” concepts, determines the nature of creativity origin, discusses the stages of creative process, creative person’s features as well as creativity enhancing conditions. The author’s research findings are aimed to help teacher trainers to organize creative activities with musically gifted students. The author concludes that the teacher trainers’ principal aim is to provide favourable conditions for effective creative process.

Keywords *creativity, musical creativity, musically gifted students, creative person’s features, creativity conditions.*

Развитие творчества музыкально одарённых студентов педагогических вузов

Н. В. Васильева

Аннотация. В статье при помощи теоретических методов педагогического исследования раскрывается суть понятий «творчество» и «музыкальное творчество», установлена природа возникновения творчества, рассмотрены этапы творческого процесса, особенности творческой личности, а также условия, которые положительно влияют на творчество. Результаты исследования автора направлены на помощь преподавателям педагогических университетов в организации творческой деятельности с музыкально одарёнными студентами. Автор приходит к выводу, что главное задание преподавателей – создать благоприятные условия для эффективной организации творческого процесса.

Ключевые слова: *творчество, музыкальное творчество, музыкально одарённые студенты, особенности творческой личности, условия творчества.*